

ÖRÖKÖS FOGSÁG

AZ ÉLETFOGYTIGLANI SZABADSÁGVESZTÉS-BÜNTETÉS KEZDETEI

MEZEY BARNA

Az MTA-ELTE Jogtörténeti
Kutatócsoport (ELKH) blogja

A SZERZŐ:

PROF. DR. MEZEY BARNA

AZ MTA-ELTE JOGTÖRTÉNETI

KUTATÓCSOPORT VEZETŐJE

MEZEYB@AJK.ELTE.HU

2021. szeptember 13.

A szabadságvesztés 15-16. századi elterjedésével

Európa-szerte megváltoz- tak a börtönbüntetések

formái is. Részben
kiformálódtak a szokásosan
kiszabott időtartamok
(időleges, tartós, hosszú,
örökös) és a fogva tartás
súlyossága szerinti
kategorizálások is (nehéz,
kemény, enyhe). Ezek a
megkülönböztetések
azonban legtöbbször
teoretikusak maradtak, lévén,
hogy a börtönök állapota az
irodalmi tájékozódás
nyomán ítélve minden
formájában olyan ember-
telen volt, hogy szinte
lehetetlen volt különbsé-
geket tenni.¹ Wachenfeld
szerint a tömlöc melyben a
szabadságvesztés-büntetést
végrehajtották, „kizárólag az
elrettentés és ártalmatlanná
tétel céljait szolgálták...
ebből következően
valójában egyet jelentett a
halálbüntetéssel.” Vagyis a

szabadságvesztés-büntetés a
végrehajtás keménysége
miatt a halálbüntetés egyik
formájává vált, legyen az
bármely időtartamú. Ennek
ellenére a jogszabályok az
„örökös börtönt” rendre
felemlítik.² Miután a
Bambergische Halsgerichts-
ordnung (1507-ben) már
tartalmazta az „ewige” (azaz
örökös) börtönt, mint a
szabadságvesztés-büntetés
egy fajtáját, aligha csodál-
kozhatunk azon, hogy a nem
sokkal később kiadott
Constitutio Criminalis
Carolina 1532-ben több
rendelkezésében is
alkalmazni rendelte az
életfogytiglani szabadság-
vesztés-büntetést. A Carolina
a praxisban kialakult
állapotot tükrözte, így szólt
az időleges tömlöcről (Art
157.) és az örökös börtönről
is (Art 10, 101, 202).³
Hermann Knapp a városi
jogban az életfogytiglani
befalazást már 1351-től

dokumentálja (1360, 1410,
1504, 1516-os ítéletekkel is
alátámasztva a bírói
gyakorlat ilyen irányát).⁴

A délnémet városi praxisban a befalazás a börtön egyik sajátos formája volt, melyet

életfogytiglani fogság
formájában kegyelmi
büntetésként rendeltek a
városi tanácsok halálálra
szóló ítélet helyett. A
végrehajtást nem ritkán a
delikvens saját házában vagy
a rokonainál
foganatosították.⁵ Knapp
beszámol a regensburgi
gyakorlatról. A városban az
ítélkezési praxis
egyenlőségelet tett a
befalazás és az örökös
börtön közé
(=életfogytiglani). 1354-ben
egy gyilkost falaztak be,
akinek a császár
kegyelmezett meg. 1339-ben
a halálos ítéletet maga a
tanács változtatta át örökös
börtönre. Persze akad bőven
példa arra is, hogy
főbüntetésként szabták ki a
befalazást. 1492-ben férjét
meggyilkoló asszony fölötti
szentencia szerint arra
ítéltetett, „hogy befalazzák
egy örökös tömlöcbe, s hogy
élete végéig ott maradjon.”
1439-ben egy Szent Jakab
rendbéli szerzetest számos
lopásáért életfogytiglani
börtönre ítélték. A püspök
azonban a tanács tudta és
hozzájárulása nélkül
szabadon engedte.⁶ Rudolf
His a délnémet gyakorlat
alapján úgy véli, hogy a
befalazás a kivégzés
helyettesítő büntetése,
alkalmanként egyfajta lassú
végrehajtási forma. Svájcban
1337-ben egy apa saját

gyilkos fiát először egy szobába zárta, majd befalazta, „hogy senkinek kárára ne legyen.” Zürichben a politikai típusú bűnelkövetőket ítélték örökös fogságra, egy ízben boszorkányokat is befalaztak. Ugyanez a jelenség jellemző másfelé is, így Nürnbergben vagy Regensburgban.⁷ Nürnbergben 1583-ban egy kereskedőt hamisításért halálra ítélték, de a rokonok kérelmére örökös rabságra változtatta a bíróság a büntetését.⁸ 1648-ban Brémában is találkozunk hasonló esettel. Egy fiatal korú tolvajt a városi tanács az ilyen bűncselekményért szokásosan kiszabott kötél helyett „tekintettel zsenge korára és más okokra” hivatkozva vasban letöltendő örökös börtönre ítélte.⁹

A 15-16. században az „örökös börtön,” része a magyar büntetési rendszernek is. Az életfogytiglani szabadságvesztés-büntetés törvényhozői szinten 1435-ben, Zsigmond második

dekrétumában bukkant fel, mikor azokról rendelkezett, akik káptalani vagy konventi biznyságul kiküldöttekként, igazságügyi cselekmények eszközlésekor jártak el. Amennyiben ezek bármelyikéről kiderült, hogy „esküje ellenére hamisan járt el vagy hamis jelentést tett, [...] örökös fogságba kerüljön” („perpetuis carceribus mancipetur”).¹⁰ Ulászló 1492-ben megerősítette Zsigmond rendelkezéseit, s így az örökös fogság büntetését is.¹¹ Ulászló már a hatalmaskodásokat, a kártételeket, jogtalanságokat és bármely más gonosztetteket elkövetőkre is rendelte az életfogytiglani fogva tartást. Őket „bármely más méltóságuk kiváltságára való tekintet nélkül fogságba vethetik, és említett káraik megtérítéséig ott tarthatják.”¹² Ez utóbbi értelemszerűen akkor szólhatott életfogytig, ha az elkövető a károkat kompenzálni nem tudta volna. Az életfogytiglani szabadságvesztés visszatérő törvényi szabályozása tartós jelenlétét igazolja. Az egyháziak ellen világi

bűncselekmény miatt halálos büntetés kiszabása nem volt gyakorlatban, abban az esetben, amikor az ilyen elkövetőt főbenjáró, azaz halálbüntetéssel fenyegették volna, rá az „örökös fogság” várt. Ennek végrehajtására rendelkezésre állottak az egyházi intézmények, azzal világi hatóságnak foglalkoznia nem kellett (kolostorbörtönök).

Nem sokkal Mohács után már mint világiakra is alkalmazott büntetési nemként találkozunk az életfogytiglani szabadságvesztéssel. A mások peres ügyeinek vitelére vállalkozók vétkes gyakorlatára irányuló dekretális intézkedések az esküszegő, megvesztegethető, nyereségkereső ügyvédek ellen irányultak. Aki a hitszegés bebizonyult, azokat „mint csalókat és hamis esküvőket örökös fogságra vessék.”¹³

Hivatkozások:

- ¹ Lieberwirth Gefangene, Gefängnis In: *Handwörterbuch zur deutschen Rechtsgeschichte* (Hrsg. von Adalbert Erler und Ekkehard Kaufmann und philologischer Mitarbeiter von Ruth Schmidt Wiegand Mitbegründet von Wolfgang Stammler. Redaktion: Dieter Werkmüller.) Band I. Erich Schmidt Verlag, Berlin, 1971. 1431 p.
- ² Wachenfeld, Friedrich: Strafrecht (mit ausschusses Militärstrafrechts). In: Holtendorff, Franz von und Josef Kohler (Hrsg.):

- Enzyklopädie der Rechtswissenschaft in systematischer Bearbeitung.* Ausgabe in 5 Bänden, Verlag von Duncker & Humblot, München und Leipzig, 1914. V. 483.p.
- ³ Lieberwirth Freiheitsrafe. In: supra 1. 1239 p.
- ⁴ Knapp, Hermann: *Das alte nürnbergers Kriminalrecht.* J. Guttentag Verlagsbuchhandlung, Berlin, 1896.
- ⁵ His Rudolf: *Geschichte des deutschen Strafrechts bis zur Carolina.* München und Berlin 1928. 92.p.
- ⁶ Knapp, Hermann: *Alt-Regensburg Gerichtsverfassung, Strafverfahren und Strafrecht bis zur Carolina,* J.Guttentag Verlagsbuchhandlung, Berlin, 1914. 159.p.
- ⁷ His Rudolf: *Das Strafrecht des deutschen Mittelalters I. Die Verbrechen und ihre Folgen im Allgemeinen.* Verlag Hermann Böhlau Nachf. Weimar, 1920. 536-564.p.
- ⁸ Streng, Adolf: *Ein Beitrag zur Entwicklung der Freiheitsstrafe in Deutschland.* In: *Zeitschrift für gesamte Strafrechtswissenschaft (ZStW).* 1883., 219.p.
- ⁹ Hippel, Robert von: *Beiträge zur Geschichte der Freiheitsstrafe.* In: *Zeitschrift für gesamte Strafrechtswissenschaft (ZStW).* 1898, 610.p.
- ¹⁰ 1435. évi (II.) 8. tc.
- ¹¹ 1492. évi 43. tc.
- ¹² 1492. évi 24. tc. 1. §
- ¹³ 1567. évi 27. tc. 5. §

Képek elérhetősége:

1. oldal: <https://pixabay.com/hu/photos/tömlöc-kastély-erőd-rom-középkorú-2787899/> 2021. szeptember 10.
2. oldal: <https://pixabay.com/hu/photos/tömlöc-kastély-erőd-rom-középkorú-2787899/> 2021. szeptember 10.